

הדרך היומית

עלון יומי ללומדי הדרך היומית י"ל ע"י מדרשית הדרך היומית פ"ח

מסכת בבא בתרא - דף קנב קנג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדרך

חתי חוששים למיתה ומתי לא

רבה אמר שהרי המת לפנינו א"כ יש תלות שנתן מתנת שכיב מרע ולא מתנת בריא. אביי שאל שהרי רוב חולים לחיים, ולא חוששים לשמא מת מתמת חוליו זה, וכפי שביאר הרשב"ם יש חזקת חי. וצריך להשכיל האם לאביי לא חוששים למיתה, הרי סוף כל האדם ידוע. מתי חוששים ומתי לא. בדבר זה הארכנו בכמה מקומות בעיונים על הדרך ובביא בקצירת האומר.

בגמ' ביבמות יח, א אמרו שחשש רבי מאיר שמא היבם ימות ולכן כאשר יש ב' אחיות ליבום חולצות ולא מייבם אחת, והקשו שם בתוס' (ד"ה דילמא) וא"ת הא רבנן למיתה לא חשו דלית להו שמתקנין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו (לגבי כהן גדול ביה"כ) ור"מ גופיה לא חייש לשמא יבקע הנווד ולא לשמא ימות בפרק כל הגט (גיטין כח, א) ותירצו וי"ל דלא לתר דוקא לא חייש אבל הכא פעמים שמאחר זמן גדול מלחלוץ ומליבם אחר חבירו ובזמן מרובה חיישין שמא ימות לכו"ע. וכו'. למדנו מדברי התוס', אע"פ שלא חיישין למיתה, בכ"ז יש חילוק בין זמן מועט דלא חיישין. לזמן מרובה דלכו"ע חיישין למיתה.

מתנה צריך להבין מתי חוששים ומתי לא? מה נקרא "לא לתר" שלא חוששים. ומתי מוגדר כזמן ארוך שכן חוששים. כתב הפ"י בגיטין (כח, א) וז"ל ואף שאיני כדאי להשיג על דבריהם במילי דסברא אמנם כמו זר נחשב דא"כ נתת דברי חכמים לשיעורין איזה לא לתר ואיזה זמן מרובה ולענ"ד לא אוכל לעמוד על סוף דעתם איזה שיעור שייך בזה לענין חשש מיתה שהוא אחד מהדברים המכוסים מבני אדם וכו' ובאמת קצרה דעתי להשיג על דבריהם בזה. עכ"ל. ואם ראשונים כמלאכים וכו' מה נענה אבן בתריה. אולם לא לגעת בעומק כוונתם באנו אלא לדעת אם הגדר בדרכם בהוראתם שהורנו.

בשער המלך (פ"ד מסוכה הט"ז) התחבט בדברי התוס', מהו זמן מרובה ומהו זמן מועט. ודקדק לכאור', מהא שאמרו התוס' ישנים ביומא (יג, א ד"ה במיתה) שלמיתה זמן מרובה חיישין, למיתה דיומא לא חיישין. ולפי דבריהן נראה, למיתה בת יומא לא חיישין. א"כ הזמן המועט הוא יום אחד, שלא חוששים למיתה, אולם טפי מכך לכאור' יש לחשוש. והסתפק בכך. (ועיין בריטב"א בחידושי יבמות יח, א שגראמא אף מלשונן, שחשש מיתה לדך יומא לא חיישין, שיהא זמן מועט.)

ונקט השעה"מ, שלמעשה שבעה ימים גם כן לא חוששים למיתה. והראיה, שלמדנו בהלכות סוכה, שכדי שדופן הסוכה תהיה כשרה, צריך שתהיה הסוכה ראויה לשבעה שלמדו, "תשבו כעין תדורו" ו"חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", בעיני ראויה לשבעה. וקיי"ל, שבהמה ראויה לדופן, ולא חוששים למיתה בתוך שבעת ימי החג. א"כ מוכח שלא חוששים לשמא ימות, אף בתוך שבעת ימים, א"כ אף שבעה ימים מוגדר לזמן מועט. ולמעשה הניח בצ"ע את גדר הדברים.

הרמב"ם בהלכות נזירות (פ"א ה"ד) כתב וז"ל "האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר הרי זה נזיר מיד, שמא ימות עתה". וכן כתב בהלכות תרומות (פ"ט ה"א) "האומר לאשה הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתו, אסורה לאכול בתרומה מיד". מאלו ההלכות נשמענו מהרמב"ם, שחשש למיתה.

מאידך, פסק בהלכות סוכה (פ"ד הט"ז) שדופן סוכה מבהמה מועיל לסוכה. ונראה שלא חש למיתה. על מדוכה זו כבר עמדו דונן בלח"מ ריש נזירות. וממה הביא בשעה"מ (שם) וכן בצ"ח בסוכה ובמחצית השקל בהלכות תענית (ס' תקס"ח) ועוד.

החכם צבי (ס' קו') הקשה בדת הר"מ, שבתרומות פסק שחיישין למיתה, לפיכך האומר לאשה ה"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתו, אסורה לאכול בתרומה מיד. ומאידך בהלכות יוה"כ, פסק שאין חוששין לשמא ימות.

המחבר בהלכות תענית (א"ח תקס"ח) מי שנדר להתענות כך תענית, יכול לדחות עד ימות החורף. והקשה במנ"א (ס"ק ז') אמאי יכול לדחות, ניוחש למיתה. וכן מצאנו שחוששים (י"ד ס' ר"ט) מי שנדר לקנות בית, חייב לקנות בית הראשון ההגון. וכן בב"י (ח"מ סס"י ג"ה בשם הר"ב ש"ל"ה) שצריך לפרוע הנדר, שמא ימות. ועיין בצ"ח (סוכה כג, א) ובשער המלך (סוכה פ"ד הט"ז) שהפליגו בקושיהו במקומות שונים, אין חיישין למיתה או לא. והנראה בכל ה"ל, ועיין היטב בדברי הערוך לנר (יבמות שם), בראיות שהביא ובמקורות לנידונים. כאשר יש דבר מסוים ומיוחד בתאריך מוגדר בתוך כלל חיי אדם, ומסתברא מילתא שבדרך כלל אנשים באותו שיהיו של זמן אינם מתים, להא לא חיישין למיתה. וכאשר יש מטרה בחיי האדם אבל אינה בזמן מסוים להגעת המטרה. כלומר, שבעצם יכול לקיימה שעה אחת קודם מיתה. הרי ודאי סוף כל האדם למות, ואין אנו בקיאים כמה ימות ימי עולם לזה האדם, א"כ כל רגע ורגע, וחוששים שמא ימות. כל עוד לא הגיע לכלל ימיו, לא נדע מה יהיה ומה לא עשה כי היחס הוא לכל ימיו.

עפ"ז יובנו כל ההלכות הנ"ל, מה שהביא השער המלך מהתוס' ישנים ביומא, והוכיח מדבריו ששיעור הזמן הוא יום אחד, ממה שלא חיישין לאשת הכהן וכו', להנ"ל יתפרשו הדברים, לא מחמת שהוא יום אחד בשיעור "יום", שלכן אין חוששים וטפי חיישין. ולכן אין בדת הסוכה, לגבי חיי הבהמה, שבעו ימים לא חוששים, שמתות תוך החג. היות, ודבר זה הוא מסוים, לכך אין חוששים. אם לא היה בהגדרת המסוים, אפשר והיינו חוששים. כמו בדברי המג"א שהקשה מהנודר לקנות בית. לא סווג תאריך, חייב לקנות מיד. אולם במחבר לגבי תענית, הרי יכול לדחות עד החורף דא זמן מסוים. וכן על זו הדרך.

מתנה ניתן לברא אף את שורש המחלוקת בין רבה לאביי, מלבד מה שדנו האם תולים בחזקה ככל ספקות, או תולים בטר חזקה דהשתא. יש אף לברא בדברי רבה שהרי אין לנו ידיעה מסוימת על תאריך מסוים, אלא עתה אנו יודעים שנותן המתנה מת, א"כ תמיד התברר שתמיד חששנו למיתה ומעולם לא הייתה לו חזקת חי ברורה. אלא אביי סבר שמחמת הנידון של רובא דליתא קמן נדון שמת ברגע האחרון, א"כ לגבי זמן נתנית המתנה נדון שכבר הבריא. וזו"ק.

סיכום הדרך

נושא: מתנת שכיב מרע בקנין. חזרה ממתנה. ספק. חזקה דהשתא.

מתנת שכיב מרע שמעיקר הדין מועיל בדיבור בלבד ולא קנין, **ואם כתוב בשטר קנין, אמרו במתנת מדרשו של רב בשם רב** רכב נותן על ב' סעיפים המתנה ולמעשה המתנה מועילה כמתנת ברידו שלא יוכל הנותן לחזור, **ויש כאן מעלה של מתנת שכיב מרע** שאם אמר שיתנו מלוה בע"פ לפלוני מועיל. **שמואל אמר** איני יודע כיצד לדון בזה, שהרי יתכן ולא גמר להקנות במתנת שכיב מרע אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. **מבואר** שדעת רב שלא חוששים שמא יחול לאחר מיתה ורצונו רק לפיפוט כוחו, **ומבארת הגמ'** שמדובר בשעה קנין. ממה שלמדנו שאמר רב שחוששים שמא התכוון להקנות לאחר מיתה, **ששלח רבין בשם רבי אבהו** ששלח ר"א לנולה בשם רב, אם שכיב מרע אמר כתבו ותנו מנה לפלוני לא כתובים לאחר מיתתו שהרי רצה להקנות לו בשטר ואין שטר לאחר מיתה. **מאידך רב יהודה בשם שמואל** אמר שכותבים ונותנים, ומדובר שיפה את כוחו ולכן לא חשש שמואל דרך שחשש במתנת שכיב מרע שהיה כתוב בה קנין.

ישב רבנא **מאחורי רבא שישב לפני ר"ג**, ושאל הרי רב יהודה אמר בשם שמואל שאם כתב שכיב מרע את כל נכסיו ואף שעה קנין, אם הבריא חוזר ממתנתו היות וידוע שלא עשו את הקנין אלא מחמת שחשש למות, **מבואר** שאם מת לבסוף קונה ולא אומרים שחוששים שמא התכוון להקנות לאחר מיתה. **ר"ג עשה סימן** בידו שתק ולא ענה. **שאל רבנא** את רבא מה התכוון ר"ג. **אמר לו ששמואל** לא חשש בקנין לאחר מיתה באופן שיפה את כוחו, **וביאר רב חסדא**, שהאופן של יפויי כח זה כאשר מוסיף בשטר קנין גמור להוסיף על המתנה. **אם נתן שכיב מרע** נכסיו לפלוני **ואח"כ אמר** שנותן לאחר, הרי זה **כדברי רב דמי** שצוואה מבטלת צוואה, וביטל את המתנה הראשונה (עי' רשב"ם ו"תוס' האם היה באמירה, בכתיבה אם מסר כבר את השטר או לא וכו'). **אם כתב וזיכה לאחד** ואח"כ כתב וזיכה לאחר, **זעת רב** שהראשון קנה היות וזה כמתנת בריא שהרי מסירת השטר מחזקת את הדבר מעבר למתנת שכיב מרע. **זעת שמואל**, השיש קנה כיון שזה מתנת שכיב מרע שעדיין יכול לחזור בו. **ויש במחלוקת זו חידוש** מעבר למה שחששנו רב ושמואל במתנת שכיב מרע שיש בה קנין, **שרב חידוש** למרות שלא עשה קנין ע"י עדים אלא רק מסר לו את השטר. **ויחנן שדוקא** בכחב ומסר את השטר שלא היה קנין גמור סבר שמואל שזה כמתנת שכיב מרע, אולם במתנה שהיה בה קנין יתכן ומודה לרב, קמ"ל.

המבואר במחלוקת רב ושמואל נלמד בסורא, בפומבדיתא למדו באופן אחר. **אמר רב ירמיה בר אבא**, שלחו מבית מדרשו של רב לשמואל מה הדין שכיב מרע שכתב נכסיו לאחרים וקנו יודו. **אמר להם** אי אפשר לחזור לאחר שנעשה קנין. **בברו שדוקא** לתת לאחר לא יכול לחזור, אולם לעצמו ויכול לחזור שיהיה סוף קנין נתן מחמת חולי, **אמר רב חסדא שבא ר"ה מכופרי ביאר** שלא יכול חזור בין לעצמו ובין לאחרים.

שכיב מרע שעשה מלש קנין **והבריא** ורצה לחזור בו, **אמר לו ר"ה** מה אעשה שלא עשית דרך שכיב מרע, עשה עשית קנין וכו'. **וא"כ** לא יכול לחזור בו באופן זה. מתנה שכתוב בה **"בחיים ובמות"** (ברב"ם נ"ג) **בחי' ובמותי**, **לדעת רב** זה מתנת שכיב מרע וכתב בה "בחיים" לסימן טוב. **לדעת שמואל** זה מתנת בריא ומה שכתב "במות" כוונתו שתהיה המתנה לעולם. **אמר נהרדעי** הילכה כדברי רב. **רבא** אמר שאם כתב בשטר מחיים קנה, **ואמר אמיר** שאין להלכה כדברי רבא, **והוסיף אמיר** מעבר לדברי נהרדעי שלא ואמר שיש הבדל בין "בחיים" ל"לחיים", ולחיים מודה רב שסימן טוב הוא.

אדם שהיה כתוב בשטרו **"בחיים ובמות"**, **בא לר"ג לנהרדעא** שלא לרבי ירמיה בר אבא לשם מטיה, **אמר לו שכתב** זה מקומו זה מקומו ואיך נפסוק כדברי רב. **באה אשה לבית דינו של רבא** עם שטר שכתוב בו מחיים ולמות, ופסק רבא כשיטתו שחלה המתנה כמתנת בריא, **טענה לו האשה** שלא דן אותה יפה, **אמר רבא לרב פפא בריה דרב חנן שהיה סופר בית הדון**, שיכתוב לה בשטר "שוכר עליהם או מטען" היא תחשוב שהדין עמה ולא א"כ יש לחוש שהבריא שכיב מרע. **אמר רבא בריה דרב יהושע** הנידון תלוי במחלוקת רבי יעקב ורבי נתן, בדין האומר במשנה שטר שלא היה כתוב אם הנותן היה בריא או שכיב מרע, **לדעת רבי יעקב** הנותן מוכיז מידהה בלא ראייה, ואין המקבלים מוצאים מהנותן בלא ראייה. **רבי נתן אמר**, אם עתה הוא שכיב מרע עליהן להביא ראייה בריא בעת שנתן, ואם עתה הוא בריא עליו להביא ראייה שהיה שכיב מרע בעת שנתן. **מבואר** בדברי רבי נתן כדברי רבה שהולכים בטר השתא.

אמר רבי אלעזר במחלוקת של רבי יעקב ורבי נתן והיה נפק"מ אף לגבי הלכות טומאה וטהרה, שאמרו במסכת טהרות **זין הבקעה בימות החמה** כרשות היחיד לגבי שבת, ולהלכות טהרה היא כרשות הרבים שבספק יהיה טהור. **ובימות הגשמים** דין הבקעה כרשות היחיד אף לענין טומאה, שספק טומאה, שמתא. אדם בל"ז ואומר שכתוב לבקעה ואינו יודע מתי, **לדעת רבי נתן ורבה** שהולכים בטר השתא. ופסקו לפי זמן השאלה. **ולשאלה רבי יעקב** העמד טהור על חזקתו ע"י שהיה עדים שכתוב בימות הגשמים. **אמר רבא** אם כבר פעם אחת עברו על הבקעה ימות הגשמים והיה דינה רשות היחיד **שוב אין פוקע** ממנה שם רשות היחיד. (עי' ברשב"ם)